

Βίος και πολιτεία τού Αλέξη Ζορμπά (Νίκος Καζαντζάκης)

«Πολλές φορές πεθύμησα να γράψω τον βίο και την πολιτεία τού Αλέξη Ζορμπά, ενός γέρου εργάτη που πολύ αγάπησα.

Στη ζωή μου, οι πιο μεγάλοι μου ευεργέτες στάθηκαν τα ταξίδια και τα ονείρατα· από τούς ανθρώπους, ζωντανούς και πεθαμένους, πολύ λίγοι βοήθησαν τον αγώνα μου. Όμως, αν ήθελα να ξεχωρίσω ποιοι άνθρωποι άφησαν βαθύτερα τ' αχνάρια τους στην ψυχή μου, ίσως να ξεχώριζα τρεις τέσσερις: Τον Όμηρο, τον Μπέρξονα, τον Νίτσε και τον Ζορμπά.

Ο πρώτος στάθηκε για μένα το γαληνό κατάφωτο μάτι -σαν τον δίσκο τού ήλιου- που φωτίζει με απολυτρωτική λάμψη τα πάντα· ο Μπέρξονας με αλάφρωσε από άλυτες φιλοσοφικές αγωνίες που με τυραννούσαν στα πρώτα νιάτα· ο Νίτσε με πλούτισε με καινούριες αγωνίες και μ' έμαθε να μετουσιώνω τη δυστυχία, την πίκρα, την αβεβαιότητα σε περηφάνια· κι ο Ζορμπάς μ' έμαθε ν' αγαπώ τη ζωή και να μη φοβούμαι τον θάνατο».

Νίκος Καζαντζάκης

Ο πρωταγωνιστής τού βιβλίου, ο Ζορμπάς, ήταν υπαρκτό πρόσωπο. Το πραγματικό του όνομα, ήταν Γιώργης Ζορμπάς. Γεννήθηκε στο Λιβάδι τού Δήμου Κολινδρού (Πιερία) το 1865. Ήταν γιος τού Φώτη Ζορμπά, ενός πλούσιου τσέλιγκα και κτηματία, και είχε άλλα τρία αδέρφια (την Κατερίνα, τον Γιάννη και τον Ξενοφώντα). Δούλεψε στο Καταφύγι στα κτήματα και στα κοπάδια του, έγινε ξυλοκόπος, και αργότερα έφυγε για την Χαλκιδική. Στο Παλαιοχώρι έζησε τα πιο κρίσιμα χρόνια τής ζωής του. Εκεί διέμεινε σε έναν

φίλο του και εργάστηκε ως μεταλλωρύχος σε μια γαλλική εταιρεία εκμετάλλευσης μεταλλείων στο Ίσβορο (Στρατονίκη). Γνωρίστηκε με τον αρχιεργάτη τού μεταλλείου, Γιάννη Καλκούνη, «έκλεψε» και παντρεύτηκε στο Παλαιοχώρι την κόρη του Ελένη, και έκανε μαζί της οχτώ παιδιά, από τα οποία αγαπούσε ιδιαίτερα την πρωτοθυγατέρα του, Ανδρονίκη, αλλά οι πόλεμοι και ο θάνατος τής γυναίκας

του Ελένης, φέρνουν δυστυχία στην οικογένειά του.

Μετά από όλα αυτά εγκαταλείπει το Παλαιοχώρι και την Χαλκιδική και έρχεται στο Ελευθεροχώρι Πιερίας που απέχει οχτώ χιλιόμετρα από τον Κολινδρό, όπου μένει ο αδελφός του Γιάννης Ζορμπάς, ο γιατρός. Το 1915 φεύγει για το Άγιο Όρος με την απόφαση να γίνει καλόγερος. Εκεί θα γνωριστεί με τον Καζαντζάκη και μια δυνατή φίλια θα αρχίσει να δένει τους δυο άντρες. Κατόπιν πηγαίνουν στη Μάνη όπου εκμεταλλεύονται τα ορυχεία της Πραστοβάς (κοντά στη Στούπα Μεσσηνίας, παραθαλάσσιο χωριό τού Δήμου Λεύκτρου στη Μεσσηνιακή Μάνη).

Η ταραγμένη ζωή τού Γιώργη Ζορμπά, θα σταματήσει στα Σκόπια, όπου εγκαταστάθηκε, ξαναπαντρεύτηκε, έκανε και άλλα παιδιά και νέα οικογένεια. Ασχολήθηκε με την εξορυστική δραστηριότητα. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος, η κατάσχεση των ορυχείων από τούς Γερμανούς κατακτητές, η πείνα και ναζιστική σκλαβιά τον έστειλαν στον τάφο το 1941. Ο τάφος του βρίσκεται στο νεκροταφείο των Σκοπίων, Μπούτελ.

Ο Νίκος Καζαντζάκης εμπνεύστηκε από την γνωριμία του με τον Ζορμπά και έγραψε το έργο του, «Βίος και πολιτεία τού Αλέξη Ζορμπά». Ο Γιώργης Ζορμπάς μετονομάζεται σε Αλέξη Ζορμπά και την θέση τού Καζαντζάκη λαμβάνει ένας Αγγλοέλληνας συγγραφέας, που επιστρέφει στο γενέθλιο νησί του για να εκμεταλλευτεί ένα λιγνιτωρυχείο. Η δράση μεταφέρεται στην Κρήτη. Οι δυο τους συναντιούνται στον Πειραιά· εντυπωσιασμένος από το πάθος και τον αντισυμβατικό χαρακτήρα τού Ζορμπά, ο αφηγητής τον προσλαμβάνει ως επιστάτη. Στην Κρήτη, εγκαθίστανται στο ξενοδοχείο τής μαντάμ Ορτάνς, μιας ξεπεσμένης σαντέζας, που δεν αργεί να γίνει ερωμένη τού Ζορμπά. Επιθυμεί να αφιερωθεί σε μιαν εργασία χειρωνακτική, με την ελπίδα να γιατρευτεί από τη θεωρητική του αδράνεια. Αλλά σύντομα αλλάζει στόχους, γιατί ο γερο-Αλέξης Ζορμπάς αποκαλύπτει ένα ανεξάντλητο θησαυρό από εμπειρίες, που μαγεύουν τον διανοούμενο. Η εκμετάλλευση τού ορυχείου γίνεται έτσι ένα πρόσχημα, που τούς επιτρέπει να χαρούν ατέλειωτες συζητήσεις και αλήτικες περιπέτειες, που προκαλούνται από την παρουσία τής μαντάμ Ορτάνς. Ο αφηγητής δεν ενδιαφέρεται για κέρδη και επιχειρήσεις, αλλά αναζητεί απαντήσεις στα φιλοσοφικά ερωτήματα που τον τυραννούν. Με την απλή λογική του και την πείρα τού πολύτάραχου βίου του, ο Ζορμπάς τού δείχνει ότι οι απαντήσεις -αν υπάρχουν- δεν βρίσκονται στα βιβλία, αλλά μέσα στην ίδια τη ζωή, αρκεί να τη ζει κανείς με πάθος, λυτρωμένος από ελπίδες και προσδοκίες. Ο Ζορμπάς είναι μια ύπαρξη αχόρταγη, χωρίς προκαταλήψεις, και δέχεται ατάραχα τη φτώχεια και την

πραγματικότητα τού νησιού, που καταβάλλουν τον νέο του σύντροφο. Ωστόσο, οι δυο φίλοι έχουν κάτι κοινό: Την ανησυχία, στον Ζορμπά παράφορη, στον αφηγητή υποταγμένη, μπροστά στο μυστήριο τής ζωής. Το ύφος, άκρως πλούσιο και τολμηρό, καθώς απεικονίζει ανάγλυφα την έντονη διαφορά ανάμεσα σε δύο χαρακτήρες και σε δύο αντίθετες αντιλήψεις τού κόσμου, καθιστά τον Ζορμπά ένα από τα καλύτερα έργα τού Καζαντζάκη.

Η υπόθεση τού βιβλίου, μεταφέρθηκε στον κινηματογράφο, το 1964, με τον τίτλος «Ζορμπάς ο Έλληνας» (Zorba the Greek), σε συμπαραγωγή Ελλάδας, Μεγάλης Βρετανίας και Η.Π.Α. Την ταινία, σκηνοθέτησε ο Μιχάλης Κακογιάννης, ενώ τον κεντρικό ήρωα, τον Ζορμπά, υποδύθηκε με μοναδικό τρόπο ο Άντονι Κουίν, με συμπρωταγωνιστή τον Άλαν Μπέιτς. Την μαντάμ Ορτάνς, υποδύθηκε η Λίλα Κέντροβα, αν και αρχικά ο ρόλος είχε δωθεί στην Σιμόν Σινιορέ. Χαρακτηριστικούς ρόλους, είχαν ο Σωτήρης Μουστάκας (ο τρελός τού χωριού), η Ειρήνη Παππά (η χήρα) και ο Γιώργος Φούντας (Μαυραντώνης).

Την μουσική και σήμα κατατεθέν τής ταινίας, έγραψε ο Μίκης Θεοδωράκης, ενώ την χορογραφία τής σκηνής, όπου χορεύουν στην παραλία ο Άντονι Κουίν με τον Άλαν Μπέιτς, έκανε ο Γιώργος Προβιάς*, ο οποίος, σε αντίθεση με τον χορό του, που έμεινε παγκοσμίως γνωστός ως «συρτάκι», έμεινε στην αφάνεια, ενώ δεν αναφέρεται καν στους συντελεστές τής ταινίας.

Οι σκηνές τής ταινίας, γυρίστηκαν επί το πλείστον στα Χανιά, στον Αποκόρωνα και στο Ακρωτήρι, η δε χαρακτηριστική σκηνή τού «χορού τού Ζορμπά», γυρίστηκε στην παραλία τού χωριού Σταυρός.

Η ταινία κέρδισε, το 1965, τρία βραβεία Όσκαρ: Β' γυναικείου ρόλου (Λίλα Κέντροβα), ασπρόμαυρης φωτογραφίας (Γουόλτερ Λάσαλι) και καλλιτεχνικής διεύθυνσης και σκηνικών (Βασίλης Φωτόπουλος). Η ταινία, ήταν επίσης, υποψήφια για τέσσερα ακόμη Όσκαρ: Καλύτερης ταινίας, Α' ανδρικού ρόλου (Άντονι Κουίν), σκηνοθεσίας (Μιχάλης Κακογιάννης) και διασκευασμένου σεναρίου (Μιχάλης Κακογιάννης).

* Ο Γιώργος Προβιάς (ή όπως τον έλεγαν «ο Νουρέγιεφ τών λαϊκών χορών»), ήταν ένας απλός άνθρωπος. Τα πρωινά δούλευε στις οικοδομές και τα βράδια, για να συμπληρώσει το μεροκάματο, πήγαινε και χόρευε λαϊκούς χορούς στο κέντρο «Παράδεισος», στο Μπαρουτάδικο, όπως ονομαζόταν παλαιότερα μια περιοχή τού Δήμου Αιγάλεω. Εκεί

γνωρίστηκε με τον Θόδωρο Καλπαξίδη, τορναδόρο στο επάγγελμα και τον Δήμο Αμπατζόγλου, Ζαχαροπλάστη και δημιούργησαν ένα χορευτικό τρίο που έκανε γνωστούς τούς λαϊκούς χορούς στα κέντρα αλλά και στις Κάννες όπου κλήθηκαν να χορέψουν. Στον Προβιά, προτάθηκε να αναλάβει να μάθει χορό στον Άντονι Κουίν, για να χορέψει στην ταινία «Ζορμπάς», τού Μιχάλη Κακογιάννη. Αν και ο διάσημος ηθοποιός διδάχθηκε την χορογραφία από τον Προβιά, ο αυθεντικός δημιουργός τής χορογραφίας, έμελλε να παραμείνει άγνωστος εξ αιτίας μιας παρεξήγησης. Όταν ο Προβιάς, το καλοκαίρι του 1963, κατέβηκε στα Χανιά με τον Άντονι Κουίν, τον Άλαν Μπέιτς και ένα συγκρότημα τεχνικών για τα γυρίσματα τού «Ζορμπά», είχε συμφωνηθεί αρχικά ανάμεσα στον Χιώτη, τον ιδιοκτήτη του κέντρου «Ηλιοβασιλέματα», όπου εργαζόταν τότε ο Προβιάς, και τον Σπέντζο (κινηματογραφικό παραγωγό) να μείνει ο Προβιάς με τούς ξένους πέντε ημέρες την εβδομάδα στην Κρήτη και δύο ημέρες να επιστρέφει στα «Ηλιοβασιλέματα» για να χορεύει, κάτι για το οποίο, όπως ισχυρίζεται ο ίδιος ο Προβιάς, δεν είχε ενημερωθεί. Η δουλειά χάλασε, όταν το κέντρο και ο Χιώτης ζήτησαν αποζημίωση 60.000 δραχμές για τους δύο μήνες, που ο Προβιάς έπρεπε να απουσιάζει για τα γυρίσματα τής ταινίας στην Κρήτη. Έτσι, ο Προβιάς αναγκάστηκε να επιστρέψει νωρίτερα στην Αθήνα, μη καταφέροντας να παραμείνει μέχρι την ολοκλήρωση των γυρισμάτων τής ταινίας, αφού το ύψος τής αποζημίωσης που απαιτούνταν ήταν μεγάλο. Έτσι, εξ αιτίας μιας παρεξήγησης με τον Κουίν, τον Κακογιάννη και τον Θεοδωράκη και λόγω της πρόωρης αποχώρησής του από την ταινία, το όνομα τού αυθεντικού δημιουργού τού «χορού τού Ζορμπά» έμελλε να παραμείνει άγνωστο, αφού όχι μόνο δεν χόρεψε στην ταινία, όπως προβλέπονταν, αλλά ούτε το όνομά του δεν μπήκε ως χορογράφος στους υπότιτλους της ταινίας. Ο Προβιάς, πέθανε φτωχός και ξεχασμένος στο Αιγάλεω. Παρ' όλα αυτά, υπάρχει και η άλλη άποψη, σύμφωνα με την οποία, το «συρτάκι» επινοήθηκε και διδάχθηκε στον Άντονι Κουίν, από τον χοροδιδάσκαλο Γιάννη Μαστορίδη

Πηγές

Κείμενο: perizitito.gr | el.wikipedia.org | | en.wikipedia.org | kazantzakis-museum.gr | kazantzakispublications.org | dyosmaraki.blogspot.com | nykterida.gr